Задания заключительного тура Акмуллинской олимпиады по татарскому языку и литературе для учащихся 10-11 классов, студентов СПО

1. Буш урыннарга исемнәрнең данә исәбен белдергән сүзләрне куегыз (5 б):

1 капчык ...он

икмәк ...1 бөтен икмәк

1 уч ...арыш

2 бодай ... өеме

10 баш ... мал

1 кочак ...чүкә

1 тотам ...җир

1 арыш .... көлтәсе

2 кап ... шырпы

чәчәк ... 1 чәчәк гомумы

2. Саннар артына яшеренгән мәкальне табып языгыз (10 б).

1, 12   38, 13, 23, 34, 21, 23, 13, 1, 16, 6, 1   12, 18, 14, 6, 34, 10   13, 25, 7, 36, 15, 11.

Ай яктыртканда йолдыз күренми.

3. Канатлы сүзләрне рус теленә тәрҗемә итегез: (12 б)

Ахиллес үкчәсе Ахиллесова пята,

Шөкатьсез үрдәк баласы Гадкий утенок,

Дары мичкәсендә дары бар әле Есть ещё порох в пороховницах

Очкыннан ялкын кабына Из искры возгорится пламя,

Крокодил күз яше Крокодиловы слезы,

Аю хезмәте күрсәтү Медвежья услуга.

4. Түбәндәге формулаларга туры килгән сандхи очракларына 1-әр мисал китерегез (3+3=6):

е + ә = ә Күрше + әби = күршәби

ы+у=у Коры + утын = корутын

5. Дөрес җавапны билгеләгез (4 б.):

Бергә алар язгы урман һавасы суладылар, яр буенда саргылт тал ПИПИЛӘРЕ өзделәр (Н.Фәттах). Җөмләдә аерып бирелгән сүз:

- профессионализм
- архаизм
- (⊖) диалектизм
- неологизм

Алар билгеле бер формага буйсынган булалар. Аларда мәҗбүри җөмлә калыплары, сүзтезмәләр, тәгъбирләр кулланыла, алардан зур төгәллек сорала.

- матур әдәбият әсәрләре
- (⊖) рәсми эш кәгазьләре
- публицистик әсәрләр
- драма әсәрләре

Бирелгән кереш сүзләр нинди мәгънә белдерәләр?
ихтимал, күрәсең, бәлки, ахрысы, ахры
– билгесезлекне
– үтенүне
– сөйләүченең төрле тойгысын
– фикер эзлеклелеген

Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” әсәренең тулы текстын беренче булып кулъязмада әзерләгән әдип:
– С.Сараи
– Г.Утыз Имәни
– Й.Баласагунлы
– Колшәриф

6. Дөрес җавапларны билгеләгез: (3 б)
1. Әсәрләрнең жанрын языгыз:
“Сөннәтче бабай” повесть
“Беренче театр” комедия
“Сак-Сок” бәет

7. Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» драмасында автор югары күтәргән сыйфатлар (1 сыйфат – 1 б. =5 б.).
- җор һәм шат күңеллелек
- яшьнең кадерен, тәмен белүчәнлек
- күңел көрлеге
- көчлелек
- истәмер көче

8. М. Акмулла “Сүз чыгар шагыйрьләрдән хикмәт берлән” дип язган. Автор турында 5 факт яз (10 б.)
Акмулла Туксанбай авылында 1831 елда туган,
1895 нче елда үлгән,
Троицкийдан Златоустка барганда үтерелгән
„Дамелла Шиһабетдин хәзрәтнең мәрсиясе“ – 1892 ел
Мәгърифәтче.

9. Җәяләрне ачып, дөрес языгыз (5 б).
(1)Сулар ага... (2) Җир (йөзендә) җир йөзендә сулар бер (туктаусыз) бертуктаусыз агалар (да) агалар. (3)Җәй агалар, яз агалар, көз агалар... (4)Агым сулар кешеләрнең чир (чорларын) чир-чорларын, кайгыларын, языкларын алалар (да) алалар да еракларга, упкыннарга, чоңгылларга ыргыталар. (5)Агым сулар, җир (өстенең) җир өстенең чүп (чарларын) чүп-чарларын юып алып, үзләрендә юк итәләр. (6)Шулай ел (да) ел да җир яңара, җир яшәрә.

(7)Җир яңара, җир яшәрә... (8)Өзелмичә, туктамыйча, бөек Чулман кебек, Әтил кебек, көн (төн) көн – төн җирдә тормыш ага.

(9)Яз килде, яз!... 10)Киң Чулманга – кояш белән, ай (йолдызлар) ай – йолдызлар белән яшьтәш Чулманга ашыгып төрле (яктан) сулар ага...(Н. Фәттах).

10. Бирелгән өзек нинди әсәрдән? (2 б.) „Итил суы ака торур"

11. Түбәндәге тел күренешләре булган җөмлә номерларын куярга (5 б):

1) ялгызлык исемнәре
2) парлы сүзләр
3) гөнаһ сүзенә синоним
4) юклык формасындагы фигыль
5) вакыт мәгънәсен белдергән исем

1)	2)	3)	4)	5)
8, 10	4, 5, 8, 10	язык	8	6

12. 5нче җөмләдә хәбәрнең төре (3 б.) Кушма фигыль хәбәр

13. Өзекне дәвам итеп эссе языгыз. Күләме 200 сүздән ким булмаска тиеш (30 б.)

Әйе, язлар килә, сулар ага... Яңа тормыш башлана. Һәр кеше яз килүен ниндидер зур өметләр белән каршы ала. Әйтерсең дә, табигать белән бергә ул да чистарасың, элеккән гөнаһларың онытыла, аны гафу итәрләренә ышаныч туа, тормышында яхшылыклар гына булыр дип ышана башлыйсың. Тик күпме генә сулар акса да, еллар артыннан еллар килсә дә, кеше үз үткәнен оныта, хаталарын, гөнаһларын күңел генә оныта алмый, чөнки аларның һәммәсе үз эзен калдыра...

Сулар агышын, мин гомер агышына тиңләр идем: вакыты-вакыты белән ташып, ярларына сыя алмыйча ташып; ә кайчагында моңсу, кайчагында изелеп-изелеп тын гына ага кеше гомерләре. Ничек үтсә дә, гомер үтә. Язлар килә дә китә. Ә бит кеше төзегән дәүләтләр, буын-нарга үз тарихын дәвам итә. Кеше хәтерендә нәрсәләр җуелырга да мөмкин, ә тарих? Киләчәк без кылган гамәлләргә ничек карар?

Дөрес, бүгенге көндә без үз ата-бабаларыбызның кыл-ган гамәлләре белән горурланып яшибез. Тик киләчәк буыннар да безнең эш-гамәлләр белән горурланырлык бул-сын өчен без нишләргә тиеш икән? Менә шушы сорауга дөрес җавап биреп яши алганда гына, киләчәк дөньясы

үзен аклый алырдыр дип уйлыйм мин. Әгәр дә барыбыз да яз килүне, суларның агып китүен генә көтеп яшәсәк, бу дөрес микән? Бәлки безгә кышын яшьтәшләр белән яңа эшләр, омтылышлар белән яшәп, эшләп, су белән аккан түгел, ә бәлки кешелек алдында зур ачышларыбызны ясап, тирән эзләр калдырып, йолдыз булып мәңге балку турында хыялланырга тиештер?!